

Javaslat

„Vitéz Istvánné (Vitéz mama)”

Települési Értéktárba történő felvételéhez

Készítette:

*Móricz Pál Városi Könyvtár és Helytörténeti Gyűjtemény
Hajdúnánás*

Buczkó József

*Móricz Pál Városi Könyvtár és Helytörténeti Gyűjtemény
Intézményvezetője*

(P.H.)

Hajdúnánás, 2016. november 15.

I. A JAVASLATTEVŐ ADATAI

A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve:
Móricz Pál Városi Könyvtár és Helytörténeti Gyűjtemény Hajdúnánás

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név: Buczko József az intézmény vezetője, Bódor Gyöngyi
Levelezési cím: 4080 Hajdúnánás, Bocskai u. 12-14. sz.
Telefonszám: 52/381-941
e-mail cím: konyvtarhnanas@freemail.hu

II. A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése:

Vitéz Istvánné - Vitéz mama – gyékényfonó, népi iparművész munkássága

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

☐ agrár- és élelmiszergazdaság	☐ egészség és életmód	☐ épített környezet
☐ ipari és műszaki megoldások	☒ kulturális örökség	☐ sport
☐ természeti környezet	☐ turizmus	

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye:

Hajdúnánás

4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik

- települési tájegységi megyei külföldi magyarság

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása:

ÉLETÚTJA

Vitéz Istvánné született Kovács Margit 1920. január 2-án született szegény paraszti családban Újfehértón Kovács György és Nagy Mária gyermekeként.

1943-ban került Hajdúnánásra, házasságkötése révén, és élt a városban 2010-ben július 28-án bekövetkezett haláláig.

Házastársa Vitéz István volt. Gyermekei: Margit, Mária, István, László, Zoltán, Sándor.

A gyékényfonás nehézmesterségével férje ismertette meg. Ez a mesterség erősen igénybe veszi a kezet, ezért elsősorban férfiak űzték. A megélhetés kényszere azonban az asszonyokat is megtanította rá. Így kezdte el férje és anyósa tanítása mellett a gyékénykötést. A jól sikerült kész példányokat eleinte a bősörményi vásárokon tette pénzzé, kiegészítve evvel a család jövedelmét. Amikor már keze alá idomult az anyag, egyre inkább mutatósabb formákat alkotott, így lassan mesterévé vált a gyékényfonásnak. A szakajtókötéshez a természet adja az anyagot és elegendő szerszám a tű, az olló. Azonban nem hiányozhat a tapasztalat mellett a készítő kreativitása, mely formát ad az anyagnak. A célszerűség alkotta tárgyak a maguk egyszerűségében, a tiszta formai alakzatokkal teszik lehetővé, hogy ma is szívesen használjuk

őket, igaz talán más funkcióban. Szívesen készített szakajtót, kupujkát, kenyereskosarat, kanáltartót, alátéteteket és emlékeztetése emberformájú dongókasai.

Mesefiguráival, gyékényből készült használati tárgyaival bejárta az országot kiállításokon és vásárokon. A megélhetés kényszerítette arra, hogy gyékényből kupujkókat, szőnyeget, falvédőket, vesszőből kosarakat készítsen.

Legnagyobb sikere a babáknak volt. Csutkából készült a törzs, csuhéjból a ruha, kukoricaselyemből a hajuk. A kukoricának minden részét felhasználta munkájához, még a szárát is, de készült olyan baba is, amelyiknek a feje mákgubóból van, befont hajjal, az asszonyok bekötött fejjel. Készültek életképek is; fiú-lány pár, család, A vidéki élet jellemző jelenetei.

MUNKÁSSÁGA:

Gyermekei felnőtté válásával egyre több ideje maradt a kedvteléseire.

Az 1970-es évek elején kezdett el foglalkozni a gyékény-, csuhéjfonással, csutkababa készítéssel. Ezekben az években különböző népdaléneklő versenyeket is elindult, ahol sikeresen szerepelt. Az 1970-es években felújított Nánási lakodalmasban férjével együtt sokáig szerepelt. Gyékény, csuhéjmunkái, természetes anyagokból készült gyermekjátékai az ország számtalan településén szerepeltek kiállításokon, sőt országhatáron kívül is. Három évtized alatt gyerekek, felnőttek ezreinek mutatta meg a gyékény és csuhéjfonás, csutkababa készítés mesterségbeli fogásait.

Egyénisége mindenkit elvarázsolt, szívesen nézték munka közben a vásárokon, rendezvényeken, hiszen csodaszép színűnek látta a világot, és jó kedvvel, humorral, bölcsességgel igyekezett átadni mindenkinek a tudását. A szűkségből varázsolt. A Széchenyi utcai háznak nemcsak a belseje, hanem az udvara is szépen, takarosán gondozott volt, ahol a látogatók megpihenhettek és rácsodálkozhattak a mindenhol megtalálható maskarákra. Egyik szobája mint egy kiállító terem, szekrénye mint egy babaház, tele volt játékokkal, babákkal, oklevelekkel, a csodák tárultak ki benne. Sok magyar és külföldi látogató fordult meg otthonában. A hajdúböszörményi óvónőképzős hallgatók rendszeres látogatói voltak. Fáradhatatlanul fogadta a gyerekcsoportokat, tanított pedagógusokat a csutkababák készítésére, mutatta be a mesterségbeli fogásokat és közben megajándékozta a vendégeit régi mesékkel, történetekkel is.

1996-ban a városnak adta legértékesebb darabjait, amelyek a Tájházba kerültek állandó kiállításra, majd a város helytörténeti gyűjteményébe megőrzésre.

Vendégkönyve szavaiból idézek:

*„Köszönjük a mosolyt, amit a babái az arcunkra varázsoltak,
a szépség, tisztaság örömét, melyet alkotásai keltettek bennünk.”*

Kiállítások, vásárok:

- 1975. 65. Nemzetközi Nőnap kiállítás
- 1975. Élő népművészeti kiállítás, Budapest
- 1975. Megyei Népművészeti Pályázat, 1. hely, Debrecen
- 1975. Népművészeti kiállítás, Nyíregyháza
- 1975. II. Országos Népművészeti pályázat és kiállítás, Budapest, Ezüst plakett fokozat
- 1978. Kiállítás, Debrecen

- 1979. Kiállítás, Mácsai Sándor Művelődési Ház, Kaba
- 1980. Kiállítás és vásár, Dr. Zöld Sándor Kórház kultúrterme, Berettyóújfalu
- 1980. Bemutató, Hajdúnánási Galéria
- 1981. Kiállítás, Ady Endre Művelődési Központ, Kisvárd
- 1981. V. Országos Népművészeti Kiállítás, Nyíregyháza
- 1981. Szolnok
- 1982. Hagyományörző kirakodó vásár, Budapest, Tavaszi Fesztivál
- 1982. Kiállítás, Szombathely
- 1983. Hagyományörző kirakodó vásár, Budapesti Tavaszi Fesztivál, Fesztivál Díj
- 1983. Vásár, Kiskunmajsa
- 1984. Budapesti Tavaszi Fesztivál, táncház találkozó, Fesztivál Díj
- 1984. VII. Nemzetközi bábfesztivál Játékpályázat és vásár, Békéscsaba
- 1984. Országos népművészeti fonó és szövő szaktábor, Berkesz
- 1984. Kiállítás és bemutató, Debrecen
- 1984. Bemutató, Herman Ottó Múzeum, Miskolc
- 1984. Vásár Balmazújváros
- 1984. Vásár Törökszentmiklós
- 1984. Bemutató Kecskemét
- 1984. Kiállítás, HBM Tanácsi Építő Ipari Vállalat kiállítóterme, Debrecen
- 1985. Lovasnapí vásár, Hortobágy
- 1985. Kirakodó vásár, Budapesti Tavaszi Fesztivál
- 1985. Országos népművészeti fonó és szövő szaktábor, Berkesz
- 1985. Vásár, Leninváros
- 1985. Bemutató, Kölcsey Művelődési Központ, Debrecen
- 1985. Kiállítás, bemutató, ÁMK, Debrecen
- 1985. Gyereknep Tunsgram, Budapest
- 1985. Kiállítás, Debrecen
- 1986. IV. Tunsgram Amatőr Művészeti Seregszemle III. hely, Budapest
- 1987. Debrecen
- 1987. Bemutató, Egressy Béni Művelődési Központ, Kazincbarcika
- 1987. „Az én örökségem” kiállítás, hajdúnánási Tájház
- 1988. Bemutató kórusversenyen, Kölcsey Megyei Művelődési Központ, Debrecen
- 1988. Játzóházi bemutató, Püspökladány
- 1988. Vásár, Diósgyőri vár
- 1988. Népballadák világa – Balladás képek kiállítás, Gödöllő
- 1988. Bemutató, Tanítóképző Főiskola Gyakorló Iskola szövőszakkör, Debrecen
- 1988. Vásár, bemutató, Ócsa
- 1988. Vásár, a XVIII. Kerület Kossuth téri majálisa, Debrecen
- 1989. Hajdú-Bihar megyei Népművészeti kiállítás, Debrecen
- 1989. Aratónap, Hajdúdorog
- 1989. Kiállítás, Vénkerti Általános Iskola, Debrecen
- 1989. Hajdúszovát
- 1989. Vásár, Pécs
- 1989. Bemutató, Siófok
- 1989. Vásár, Szentmihályi vásár, Tiszavasvári
- 1989. Vásár, Gyereknep, Miskolc
- 1989. Vásár, Augusztus 20-i, Hajdúböszörmény
- 1989. Vásár, bemutató, Kórusverseny, Debrecen
- 1990. Vásár, Polgár
- 1990. Kiállítás, Debrecen
- 1990. Vásár, Ócsa
- 1990. Rudabánya
- 1990. Vásár, Szüreti nap, Hajdúdorog

- 1990. Kiállítás, Kodály Zoltán Művelődési Ház, Hajdúszovát
 - 1990. Pályázat, vásár, Budapest
 - 1991. Virágkarnevál, Debrecen
 - 1991. Szépen, emberül alapítvány mesélő versenye, Hajdúnánás
 - 1991. Kiállítás, Régi Mesterségek, Baromfifeldolgozó Vállalat, Debrecen
 - 1991. Vásár, Püspökladány
 - 1991. Vásár, Magyar Reformátusok II. Világtalálkozója, Debrecen
 - 1991. Vásár, Őszentsége II. János Pál pápa magyarországi látogatása alkalmából, Budapest
 - 1991. Bemutató, Országos Gyermekek NéptáncTalálkozó, Debrecen
 - 1991. Vásár, Hajdúböszörmény
 - 1993. Expo börze, Nyíregyháza
 - 1993. Kiállítás, Debrecen
 - 1993. Aratónap, Hajdúdorog
 - 1994. Néptáncfesztivál, Debrecen
 - 1995. Kiállítás, Móricz Pál Városi Művelődési Központ és Könyvtár, Hajdúnánás
 - 1996. Állandó kiállítás, Tájház Hajdúnánás
 - 1996. Kiállítás, Máriapócs
 - 1997. Kiállítás. „Hajdú örökösök népművészete”, Hajdúszoboszló
 - 1999. Kiállítás, Múzeum, Újfehértó
- Nánási vásártéren minden alkalommal

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett:

Tisztelettel kérjük a *Hajdú-Bihar Megyei Értéktárba* történő besorolását, az alábbiak okán: Szólni kell Vitéz Istvánnéról, mert értékes életet élt, és kulturális örökséget hagyott ránk Hajdúnánásra kerülését követően. Ízlésformáló, hagyományörző munkái, a gyerekekkel és azok nevelőivel való foglalkozása, tanításai példaértékűek.

Nosztalgiahullám.... Szeretnénk, ha megisméltődne mindaz, ami szép emlék az életünkben. De lassan a falusi kukoricafosztókról is csupán ezt írhatjuk: „Volt egyszer egy játék...” Vitéz néni nélkül a hajdúnánási sem lett volna olyan igazi. Neki ugyanis hopmesterként sem akadt párja.

Nem lehet feltámasztani a régi csuhés délutánokat. De az összejövetelek, tereferék igényét, vidám hangulatát igenis átmenthetjük a mai életünkbe.

Nemcsak a téli napok alkalmasak arra, hogy felkeressük a környezetünkben élő Vitéz néniket, kifaggassuk nagyapát, nagyanyát, összegyűjtsük ezen alkalmakkor őseink tréfáit, játékait, táncait és dalait. Őrizzük hagyományainkat, mentsük meg a vidámságot, amit Vitéz néni sugárzott, és a tudást, őseink tudását, hiszen ingyen is lehet játszani!

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források):

- Berhidai Magdolna-Fényi Tibor-Kiss Anna: Máktündérek, csutkanépek. Móra, 1984.
- Fekete Józsefné Seres Emília: Csuhe és gyékény. Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft. 2003.
- Patai István: Egy gyékényfonó, Vitéz Istvánné vallomásai. Hajdúnánás, 2003.
- Végh Antal: Hortobágyi mesterségek. Riportok. Bp. 1989. Mesterfigurák a pusztáról
- Füles XXVI. Évf. 52. 1982. dec. 24.

- Hajdúnánási Fórum: Nánási hagyományok őrzői
- Hajdú-Bihari Napló 1996. 82. ápr. 6. 8. p. Fazekas Valéria: A csutkababák tették híressé
- Hajdú-Bihari Napló 1982. szept. 18. Cs. Nagy Ibolya: Csutkababák, máklegények
- Hajdúnánási Újság 1996. 14. júl. 5. Tar József: Vitéz mama ajándéka
- Magyar Ifjúság 1982. júl. 23. Babaország
- Népszava 1982. jún. 17.
- Pajtás 1982. jan. 7. Faragó György: Mentsük meg a vidámságot

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe: -

III.

MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja:

Vitéz Istvánné munka közben

Vitéz néni a könyvtárban

Babatánc. Vitéz néni minden babája kincs, kedves játék

Vitéz néni játékszekrénye

Ebben el is lehetne bújni. Vitéz néni büszkesége az óriás kosár

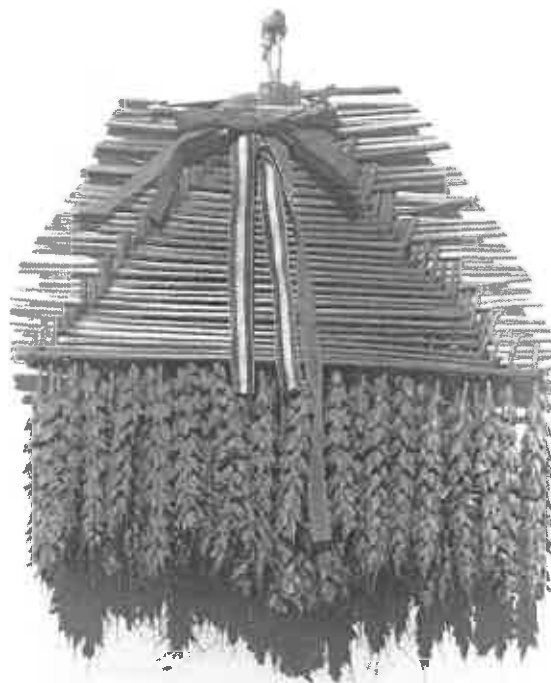
Cini-cini hegedű, itt minden kukoricaszár muzsikál

Vitéz néni azonnal megmutatta, miként lehet a csuhéból, kukoricabajusból a csutkababának haját fonni

*Ilyet már nem lehet látni! De valaha hasonló szekéren
szállították a kukoricát, közlekedtek a helybéliek*

Gabonaborona. 1986.

A Pajtás c. folyóirat címlapján a csuhé Vitéz néni

2. *A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek:*

3. *A javaslathoz csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat:*